

УДК 378.147:614.8:636.09

DOI 10.37000/abbsl.2026.120.11

Олена Савчук

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій
Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, Україна

ORCID ID 0000-0002-0749-6833

e-mail: alenka.od.ua@gmail.com

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА»

Анотація

У статті висвітлено сучасні підходи до формування культури безпеки у майбутніх фахівців ветеринарної медицини в умовах трансформації професійного середовища та зростання рівня професійних ризиків. Проаналізовано особливості професійної підготовки здобувачів освіти з урахуванням небезпечних чинників, характерних для сучасної ветеринарної практики. Охарактеризовано основні ризики професійної діяльності, серед яких біологічні, психофізіологічні, цифрові та воєнні загрози.

Особливу увагу акцентовано на недостатньо досліджених аспектах формування культури безпеки, а саме: розвитку психоемоційної стійкості студентів, готовності до діяльності в умовах надзвичайних ситуацій та кризових обставин. Обґрунтовано необхідність використання ризик-орієнтованого підходу, інтерактивних освітніх технологій, практико-орієнтованого навчання та елементів кризової підготовки у процесі професійної освіти.

Представлено результати експериментального дослідження ефективності впровадження інноваційних методів формування культури безпеки у здобувачів спеціальності НБ «Ветеринарна медицина». Встановлено, що інтеграція практичної підготовки, психологічної підтримки та компонентів цивільного захисту позитивно впливає на рівень сформованості культури безпеки майбутніх фахівців.

***Ключові слова:** культура безпеки, ветеринарна медицина, охорона праці, біобезпека, професійні ризики, цивільний захист, психоемоційна стійкість.*

Вступ Професійна діяльність фахівців ветеринарної медицини характеризується підвищеним рівнем ризику, що зумовлено постійним контактом із тваринами, біологічними матеріалами, потенційними збудниками інфекційних захворювань, а також необхідністю виконання маніпуляцій в умовах обмеженого часу та підвищеної відповідальності. У сучасних умовах додатковими факторами ускладнення професійної діяльності виступають воєнні загрози, епізоотичні ризики, цифровізація ветеринарної практики та зростання психоемоційного навантаження на здобувачів освіти.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема формування культури безпеки як інтегрованої професійної характеристики майбутніх ветеринарних фахівців, що визначає здатність особистості ідентифікувати небезпеки, оцінювати професійні ризики, дотримуватися вимог біобезпеки та охорони праці, а також приймати обґрунтовані рішення у стандартних і кризових

виробничих ситуаціях. У структурі професійної підготовки культура безпеки виступає не лише як сукупність знань і навичок, а як система поведінкових установок і професійного мислення, орієнтованого на мінімізацію ризиків.

Останнім часом в освітній практиці зростає значення інноваційних методів навчання, таких як кейс-метод, ризик-орієнтоване моделювання професійних ситуацій та тренінгові форми підготовки. Їх застосування дозволяє наблизити освітній процес до реальних умов професійної діяльності та забезпечити формування у здобувачів освіти практичних навичок безпечної поведінки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій Проблема формування культури безпеки у системі професійної освіти залишається актуальним напрямом сучасних наукових досліджень. Значна кількість українських та іноземних науковців (Буєва, Ю. Воробйов, Г. Гогіташвілі, О. Горностай, Є. Желібо, М. Зоріна, Ю. Іванов, В. Лапін, І. Немкова, І. Сагайдак, О. Тереве́рко, О. Третьяков, Р. Цаліков та ін.) працюють над питаннями охорони праці, профілактики професійних ризиків, біобезпеки та розвитку навичок безпечної професійної поведінки.

У науковому дискурсі культура безпеки трактується як комплексна характеристика особистості, що поєднує професійні знання, практичні вміння, мотивацію до дотримання вимог безпеки та готовність діяти в потенційно небезпечних умовах. Науковці наголошують на необхідності формування ризик-орієнтованого мислення та розвитку практичних навичок безпечної діяльності у здобувачів освіти.

Окремий напрям досліджень стосується забезпечення біологічної безпеки у ветеринарній медицині. У працях учених акцентується увага на важливості дотримання санітарно-гігієнічних норм, використання засобів індивідуального захисту та профілактики професійного інфікування.

Разом із тим аналіз сучасних наукових джерел засвідчує недостатню розробленість інноваційних аспектів формування культури безпеки, зокрема проблем психоемоційного перенапруження, цифрової втоми, професійного вигорання та підготовки до діяльності в умовах надзвичайних ситуацій і воєнних загроз.

Метою дослідження є обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності інноваційних підходів до формування культури безпеки у майбутніх фахівців ветеринарної медицини.

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні, що системне впровадження інтерактивних технологій навчання, тренінгів психоемоційної стійкості та елементів кризового моделювання сприяє підвищенню рівня сформованості культури безпеки та зниженню кількості професійних помилок у здобувачів ветеринарної медицини.

Об'єктом дослідження є процес професійної підготовки майбутніх фахівців ветеринарної медицини.

Предметом дослідження є педагогічні умови та інноваційні технології формування культури безпеки у здобувачів вищої освіти.

Для досягнення поставленої мети використано комплекс взаємопов'язаних методів дослідження: аналіз наукової літератури, педагогічне спостереження, анкетування, тестування, моделювання професійних ситуацій, а також статистичну обробку результатів експерименту.

Виклад основного матеріалу дослідження Сучасний етап розвитку ветеринарної медицини характеризується активною цифровізацією, появою нових біологічних загроз, технологічними змінами та зростанням впливу надзвичайних ситуацій на професійну діяльність. За таких умов особливого значення набуває проблема формування культури безпеки як невід'ємного компонента професійної компетентності майбутніх ветеринарних фахівців.

Базовим нормативно-правовим актом у сфері забезпечення безпеки професійної діяльності є Закон України «Про охорону праці», який визначає основні принципи державної політики щодо збереження життя, здоров'я та працездатності працівників у процесі трудової діяльності. Положення документа регламентують обов'язки роботодавця щодо створення безпечних і нешкідливих умов праці незалежно від характеру та місця виконання професійних обов'язків. Закон також передбачає необхідність урахування виробничих небезпек і шкідливих чинників під час організації трудового процесу, забезпечення працівників засобами індивідуального захисту, проведення інструктажів, навчання з питань охорони праці та здійснення систематичного контролю за станом здоров'я персоналу [1].

За даними досліджень у сфері охорони праці, виробничий травматизм у агропромисловому комплексі України, зокрема у ветеринарній медицині та тваринництві, залишається актуальною проблемою професійної безпеки [2]. Суттєве значення у нормативно-правовому забезпеченні професійної підготовки майбутніх фахівців ветеринарної медицини має Закон України «Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин», положення якого визначають основні організаційні та правові механізми здійснення ветеринарної діяльності, забезпечення ветеринарно-санітарного контролю, а також дотримання вимог біологічної безпеки. Нормативний документ регламентує порядок проведення ветеринарних заходів, виконання лабораторної діагностики, роботи з біологічними зразками та реалізації профілактичних заходів, спрямованих на запобігання поширенню інфекційних і особливо небезпечних захворювань тварин [3]. Його положення формують нормативне підґрунтя для розвитку у здобувачів освіти професійної відповідальності, дотримання принципів біобезпеки та готовності до безпечного виконання професійних обов'язків.

Традиційно питання культури безпеки у професійній підготовці розглядалися переважно крізь призму охорони праці та дотримання вимог біобезпеки. Проте парадокс полягає в тому, що підходи до охорони праці персоналу часто залишається на рівні застарілих нормативів та інструкцій [4, с.28].

Термін «культура охорони праці» набув поширення на початку ХХІ століття та був офіційно закріплений у документах у 2003 році. Відповідно до

підходу, запропонованого International Labour Organization (МОП), профілактично орієнтована культура охорони праці передбачає гарантування кожному працівникові права на безпечне та здорове трудове середовище. Її реалізація ґрунтується на спільній відповідальності державних органів, роботодавців і працівників за створення належних умов праці через чітке визначення їхніх прав, обов'язків і сфер відповідальності, при цьому запобігання професійним ризикам розглядається як ключовий пріоритет [5, с. 23]. Водночас сучасні виклики актуалізують необхідність розширення змісту професійної підготовки шляхом розвитку психоемоційної стійкості, готовності до кризових ситуацій та формування навичок безпечної професійної поведінки в умовах підвищеного ризику.

Поняття «культура безпеки» набуває особливої актуальності, оскільки безпека професійної діяльності є одним із ключових чинників збереження життя, здоров'я та працездатності працівників. Сучасна безпекова підготовка передбачає не лише засвоєння нормативних положень, а й формування культури безпеки як інтегральної професійної характеристики особистості. Її сутність полягає у здатності майбутнього фахівця ідентифікувати потенційні ризики, здійснювати критичний аналіз виробничих ситуацій та приймати рішення, спрямовані на запобігання небезпекам і збереження здоров'я людей. Важливу роль у цьому процесі відіграє навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності та цивільний захист», опанування якої забезпечує формування у здобувачів вищої освіти компетентностей, необхідних для безпечної професійної діяльності [6, с. 483].

Особливого значення проблема формування культури безпеки зазнає у системі підготовки майбутніх фахівців ветеринарної медицини, професійна діяльність яких супроводжується впливом значної кількості небезпечних і шкідливих факторів. Звісно культура безпеки не обмежується лише дотриманням інструкцій або правил техніки безпеки, а передбачає формування саме професійного мислення, де питання безпеки стає пріоритетними у процесі прийняття рішень та виконання професійних обов'язків. Результати сучасних досліджень свідчать про необхідність системного включення питань культури безпеки, управління помилками та професійної комунікації до змісту ветеринарної освіти [7, с. 554].

Професійна компетентність у сфері безпеки передбачає здатність правильно використовувати засоби індивідуального захисту, дотримуватися санітарно-гігієнічних вимог, безпечно виконувати ветеринарні маніпуляції та працювати з біологічними матеріалами. Не менш важливими є навички фіксації тварин, проведення дезінфекційних і стерилізаційних заходів, а також уміння своєчасно визначати потенційні професійні небезпеки та оцінювати рівень ризику під час виконання практичних робіт.

У межах нашого дослідження поняття «культура безпеки» розглядається нами як інтегративна характеристика особистості, що включає систему професійних знань, практичних умінь, навичок, цінностей, мотивації та моделей

поведінки, спрямованих на забезпечення безпечної професійної діяльності та профілактику професійних ризиків. Культура безпеки передбачає усвідомлене ставлення особистості до питань охорони праці, відповідальність за власне життя і здоров'я, а також готовність діяти в умовах потенційної небезпеки. Формування культури безпеки майбутніх фахівців ветеринарної медицини ґрунтується на:

- знаннях нормативно-правових основ охорони праці та біобезпеки;
- навичках безпечного виконання ветеринарних маніпуляцій;
- здатності оцінювати професійні ризики;
- готовності до дій у надзвичайних ситуаціях;
- психологічній стійкості у стресових умовах;
- відповідальному ставленні до безпечної професійної діяльності;
- правилах техніки безпеки;
- вимогах виробничої санітарії;
- методах профілактики професійного інфікування.

Професійна діяльність фахівців ветеринарної медицини здійснюється з урахуванням вимог біобезпеки та ветеринарного законодавства [8]. Важливою складовою професійної підготовки майбутніх ветеринарних фахівців є розвиток практичних умінь, спрямованих на забезпечення безпечної професійної діяльності.

Результативність формування культури безпеки значною мірою визначається практичною спрямованістю освітнього процесу. У зв'язку з цим виникає потреба у модернізації системи професійної підготовки майбутніх ветеринарних фахівців шляхом упровадження інноваційних підходів до формування культури безпеки. Використання лабораторних занять, професійних тренінгів та моделювання виробничих ситуацій дозволяє максимально наблизити підготовку студентів до реальних умов майбутньої професійної діяльності та сприяє закріпленню навичок безпечної поведінки.

У процесі професійної підготовки доцільним є застосування методів аналізу професійних ризиків, прогнозування потенційно небезпечних ситуацій і розгляду типових виробничих випадків. Особливого значення набуває формування готовності здобувачів освіти до діяльності в умовах надзвичайних ситуацій, що потребує системного та практико-орієнтованого підходу до навчання. У цьому контексті важливим є розвиток умінь оперативно оцінювати рівень небезпеки, приймати обґрунтовані рішення в умовах стресу та дефіциту часу, організовувати безпечну професійну діяльність у польових умовах, а також ефективно взаємодіяти з іншими членами команди під час кризових або надзвичайних ситуацій.

Воєнний стан в Україні суттєво трансформував умови професійної підготовки здобувачів ветеринарної освіти та зумовив появу нових викликів у сфері безпеки професійної діяльності. Функціонування системи ветеринарної медицини в умовах воєнних дій, техногенних небезпек і кризових ситуацій потребує адаптації освітнього процесу до сучасних ризиків та підвищення рівня готовності майбутніх фахівців до роботи в нестабільних умовах.

Сучасні безпекові виклики актуалізують необхідність посилення ролі дисципліни «Цивільний захист та охорона праці в галузі» у структурі професійної підготовки майбутніх ветеринарних фахівців. Водночас виникає потреба у переосмисленні підходів до формування культури безпеки з урахуванням комплексу сучасних загроз, серед яких біологічні, психофізіологічні, цифрові та воєнні ризики.

За таких умов професійна освіта повинна забезпечувати не лише формування фахових компетентностей [9], а й розвиток навичок кризового реагування, психологічної стійкості, здатності діяти в умовах надзвичайних ситуацій та приймати безпечні професійні рішення в обставинах підвищеного ризику.

В умовах воєнного стану, поширення епізоотичних ризиків і зростання кількості надзвичайних ситуацій проблема формування культури безпеки у майбутніх фахівців ветеринарної медицини набуває особливої актуальності. Сучасна професійна діяльність ветеринарного працівника може здійснюватися в умовах підвищеної небезпеки, що супроводжується руйнуванням виробничої інфраструктури, дефіцитом захисних засобів і медичних ресурсів, перебоями енергозабезпечення, а також наявністю мінних, біологічних і техногенних загроз.

За таких обставин система професійної освіти повинна бути орієнтована на формування готовності здобувачів освіти до ефективних дій у кризових та екстремальних ситуаціях. Майбутні ветеринарні фахівці мають оволодіти практичними навичками цивільного захисту, знати алгоритми евакуації, володіти основами домедичної допомоги та дотримуватися правил безпечної поведінки у разі виявлення вибухонебезпечних предметів. Важливою складовою підготовки є також здатність організовувати безпечну професійну діяльність у польових і нестандартних умовах.

Необхідність забезпечення професійної готовності до роботи в умовах сучасних загроз зумовлює потребу у впровадженні комплексного підходу до формування культури безпеки. Ефективними засобами такої підготовки є проведення евакуаційних тренінгів, відпрацювання алгоритмів дій під час повітряної тривоги, практичні заняття з мінної безпеки, навчання наданню домедичної допомоги, моделювання кризових виробничих ситуацій та тренування навичок реагування на біологічні небезпеки.

Система управління охороною праці базується на ризик-орієнтованому підході та міжнародних стандартах безпеки [10]. Стандарт ISO 45001 пропонує проактивний, ризик-орієнтований підхід, що перетворює охорону праці «з паперу повинності» та бюрократії на ефективний інструмент управління клінікою, що є особливо актуальним для закладів, які прагнуть надавати послуги найвищої якості [11, с.43]. На практиці у вітернарії це означає виявлення слабких місць та потенційних небезпек ще до того, як вони призведуть до реальних травм чи фінансових втрат для клініки.

Упровадження ризик-орієнтованого підходу у професійну підготовку

сприяє формуванню у майбутніх ветеринарних фахівців умінь своєчасно виявляти небезпечні фактори, визначати рівень професійного ризику, прогнозувати розвиток небезпечних ситуацій та обирати найбільш безпечні алгоритми професійної діяльності. Водночас важливим результатом такого підходу є розвиток відповідального ставлення до питань особистої та колективної безпеки, що виступає необхідною складовою професійної компетентності сучасного ветеринарного працівника.

Професійна діяльність фахівця ветеринарної медицини супроводжується значною кількістю небезпечних чинників, що можуть виникати під час взаємодії з агресивними тваринами, роботи з біологічними матеріалами, застосування хімічних препаратів, проведення оперативних втручань, виконання професійних завдань у польових умовах або під час ліквідації епізоотичних осередків.

Ефективним інструментом реалізації ризик-орієнтованого підходу є проведення практичних занять із використанням реальних професійних сценаріїв, під час яких студенти аналізують потенційні небезпеки та обґрунтовують заходи їх попередження.

Важливим напрямом удосконалення професійної підготовки є використання інтерактивних методів навчання, які забезпечують активне залучення здобувачів освіти до процесу формування культури безпеки. На відміну від традиційних лекційних форм навчання, інтерактивні технології сприяють:

- розвитку критичного мислення;
- формуванню навичок командної взаємодії;
- підвищенню мотивації до навчання;
- розвитку здатності приймати рішення у нестандартних ситуаціях;
- закріпленню практичних навичок безпечної поведінки.

У процесі професійної підготовки майбутніх ветеринарних фахівців доцільно використовувати: дискусії; мозкові штурми; ситуаційні завдання; рольові ігри; інтерактивні тренінги; групові практичні завдання; проблемно-ситуативне навчання; практичні кейси; ситуаційні завдання; симуляційні вправи; тестування; спостереження за діями студентів; самооцінювання рівня готовності до безпечної професійної діяльності.

Розглянемо використання на заняттях з дисципліни «Цивільний захист та охорона праці в галузі» сучасних інтерактивних та практико-орієнтованих методів навчання, які сприяють формуванню культури безпеки, професійної відповідальності та готовності до діяльності в умовах виробничих ризиків і надзвичайних ситуацій. Так особливу ефективність демонструють *рольові ігри*, під час яких студенти моделюють професійну взаємодію у ветеринарній клініці, лабораторії або польових умовах. Рольові ігри сприяють розвитку професійної комунікації, готовності до роботи у стресових умовах, забезпечують моделювання реальних професійних ситуацій та сприяють розвитку командної взаємодії. Наприклад, проводиться рольова гра: «Надходження до ветеринарної клініки тварини з підозрою на сказ». Студенти виконують ролі: ветеринарного

лікаря; асистента; власника тварини; працівника лабораторії; представника служби епізоотичного контролю. Учасники повинні: організувати безпечну роботу; правильно використовувати засоби захисту; дотримуватися правил біобезпеки; ухвалити рішення щодо подальших дій.

Під час *дискусій* студенти аналізують суперечливі професійні ситуації, оцінюють можливі ризики та обґрунтовують власну позицію. Так наприклад пропонується тема: «Чи допустимо проводити ветеринарні маніпуляції без повного комплексу засобів індивідуального захисту в умовах невідкладної допомоги тварині?» У ході обговорення здобувачі освіти аналізують: потенційні біологічні ризики; відповідальність ветеринарного фахівця; наслідки порушення правил біобезпеки; можливі альтернативні рішення.

Мозковий штурм дозволяє швидко генерувати ідеї щодо вирішення професійних проблем та формує навички колективного пошуку безпечних рішень. Наприклад, студентам пропонується ситуація: «Під час польового огляду тварин виникла підозра на особливо небезпечне інфекційне захворювання». Учасники мозкового штурму повинні визначити: можливі ризики; першочергові дії ветеринарного фахівця; засоби захисту; алгоритм повідомлення відповідних служб; заходи локалізації загрози. Такий метод розвиває швидкість професійного мислення та вміння діяти в умовах дефіциту часу.

Ситуаційні завдання спрямовані на формування навичок аналізу професійних ризиків та прийняття рішень у конкретних виробничих умовах.

Наприклад: «Під час проведення ін'єкції велика тварина почала проявляти агресивну поведінку, а студент не встиг правильно зафіксувати її » Студенти повинні визначити причини небезпечної ситуації; оцінити ризики травмування; запропонувати безпечний алгоритм дій; визначити помилки працівника.

Проблемно-ситуативне навчання передбачає створення умов, за яких студенти самостійно шукають рішення складної професійної проблеми. Наприклад: «У ветеринарній лабораторії відбулося пошкодження контейнера з біологічним матеріалом». Студенти повинні: оцінити рівень біологічної небезпеки; визначити алгоритм локалізації загрози; запропонувати заходи дезінфекції; визначити порядок евакуації персоналу.

Інтерактивні методи сприяють формуванню відповідальності за колективну безпеку, що є важливою складовою культури безпеки у професійній діяльності.

Ефективним інноваційним підходом до формування культури безпеки є кейс-метод, який передбачає аналіз реальних або змодельованих професійних ситуацій.

Використання кейс-методу у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців ветеринарної медицини сприяє розвитку практичних умінь аналізувати професійні ризики, формуванню професійного мислення та вдосконаленню навичок прийняття рішень у ситуаціях підвищеної небезпеки. Робота з практичними кейсами дозволяє здобувачам освіти моделювати алгоритми

безпечної професійної поведінки та набувати досвіду реагування на потенційно небезпечні виробничі ситуації.

У процесі навчання студентам пропонуються змодельовані або реальні професійні ситуації, що стосуються травмування персоналу, проявів агресивної поведінки тварин, порушення вимог біобезпеки, аварій у ветеринарних лабораторіях, виникнення епізоотичних небезпек, а також організації професійної діяльності в умовах надзвичайних ситуацій. Аналіз подібних кейсів сприяє розвитку здатності швидко оцінювати ризики, визначати причини виникнення небезпек і приймати обґрунтовані рішення щодо забезпечення безпечних умов професійної діяльності.

У процесі роботи з кейсами здобувачі освіти здійснюють оцінювання потенційних небезпек, визначають чинники виникнення професійних ризиків та обґрунтовують комплекс заходів, спрямованих на їх попередження або зниження рівня небезпеки. Такий підхід сприяє розвитку аналітичного мислення, професійної відповідальності та навичок прийняття рішень у нестандартних виробничих ситуаціях.

Важливе місце у професійній підготовці займає моделювання професійних ситуацій, що дозволяє максимально наблизити освітній процес до реальних умов майбутньої діяльності ветеринарного фахівця. Практичне відпрацювання алгоритмів дій у змодельованих умовах сприяє формуванню готовності до безпечного виконання професійних обов'язків та підвищує рівень професійної компетентності здобувачів освіти.

Особливу ефективність демонструють симуляційні вправи, у яких умови виконання завдань можуть раптово змінюватися. Такі методики сприяють розвитку здатності оперативно реагувати на кризові обставини, адаптуватися до нових ризиків та приймати безпечні професійні рішення в умовах невизначеності.

У сучасних реаліях підготовка майбутніх фахівців ветеринарної медицини до діяльності в умовах надзвичайних ситуацій і кризових подій стає необхідною складовою професійної освіти, оскільки професійна діяльність дедалі частіше здійснюється в умовах підвищених ризиків і нестабільного безпекового середовища.

Кризові тренінги у системі професійної підготовки майбутніх ветеринарних фахівців спрямовані на розвиток готовності до діяльності в умовах підвищеної небезпеки та невизначеності. Такі форми підготовки сприяють формуванню здатності оперативно приймати рішення, ефективно діяти в стресових ситуаціях, взаємодіяти у складі команди та застосовувати алгоритми самозахисту й евакуації під час виникнення надзвичайних подій.

У межах практичних тренінгів здобувачі освіти відпрацьовують дії в умовах повітряної тривоги, навчаються алгоритмам евакуації, опановують правила поведінки у разі виявлення вибухонебезпечних предметів, а також набувають навичок надання домедичної допомоги. Важливою складовою такої підготовки є організація безпечної професійної діяльності у польових умовах та

відпрацювання механізмів реагування на біологічні небезпеки й епізоотичні загрози.

Запровадження кризових тренінгів у процес професійної освіти сприяє розвитку психологічної стійкості майбутніх ветеринарних фахівців, підвищує рівень їхньої готовності до роботи в умовах ризику та допомагає зменшити прояви дезорганізації й панічних реакцій у небезпечних ситуаціях.

Одним із перспективних напрямів удосконалення системи формування культури безпеки у майбутніх фахівців ветеринарної медицини є психологічна підготовка, яка в сучасних дослідженнях ще недостатньо висвітлена. Професійна діяльність ветеринарного працівника пов'язана зі значним емоційним та психофізіологічним навантаженням, що може негативно позначатися на концентрації уваги, швидкості професійного реагування та дотриманні вимог безпечної поведінки.

Тривале психоемоційне перенапруження нерідко супроводжується підвищеним рівнем тривожності, емоційним виснаженням, страхом припуститися професійної помилки, погіршенням концентрації уваги, розвитком професійного вигорання та схильністю до імпульсивних рішень у складних ситуаціях. Такі прояви можуть знижувати рівень професійної надійності майбутнього фахівця та підвищувати ризик небезпечних дій під час виконання практичних маніпуляцій.

З метою розвитку стресостійкості та психологічної готовності до професійної діяльності доцільним є використання психологічних тренінгів, вправ на розвиток самоконтролю, методик емоційної саморегуляції, а також симуляційних вправ, що моделюють професійні ситуації з високим рівнем емоційного напруження. Важливу роль відіграють вправи, спрямовані на підтримання концентрації уваги та формування навичок ефективного реагування в умовах стресу.

Особливо результативним є моделювання кризових ситуацій, ускладнених дефіцитом часу, несподіваними змінами виробничих умов та високим рівнем відповідальності. Подібні методи сприяють розвитку здатності контролювати емоційний стан, приймати виважені рішення та дотримуватися принципів безпечної професійної поведінки навіть у критичних обставинах.

Отже, психологічна підготовка виступає важливою складовою формування культури безпеки, оскільки сприяє зниженню ймовірності професійних помилок, підвищенню рівня професійної стійкості та формуванню готовності майбутніх ветеринарних фахівців до діяльності в умовах сучасних викликів і ризиків.

Отже, впровадження інноваційних педагогічних підходів до формування культури безпеки суттєво підвищує результативність професійної підготовки майбутніх ветеринарних фахівців і забезпечує розвиток їхньої готовності до безпечної та відповідальної професійної діяльності в реальних виробничих умовах.

Охорона праці та біобезпека виступають ключовими компонентами

освітньо-професійної підготовки у сфері ветеринарної медицини. Їхнє стратегічне призначення полягає у формуванні в здобувачів освіти системи професійних компетентностей, що забезпечують дотримання вимог безпеки, попередження професійних ризиків та збереження здоров'я як самих фахівців, так і оточення [12].

Важливим напрямом модернізації професійної освіти є розвиток психологічної готовності до діяльності у складних і потенційно небезпечних умовах. Формування стресостійкості, навичок емоційної саморегуляції та здатності ефективно діяти у кризових ситуаціях безпосередньо впливає на зниження ймовірності професійних помилок і підвищення рівня безпечної поведінки майбутніх фахівців.

Таким чином, охорону праці та біобезпеку доцільно розглядати не як ізольовані навчальні дисципліни, а як інтегровану систему формування професійної культури безпеки у майбутніх ветеринарних спеціалістів.

Окрему проблему становлять порушення вимог біобезпеки, некоректне застосування засобів індивідуального захисту, а також недостатній рівень практичної підготовки студентів. У процесі виробничого навчання здобувачі освіти можуть стикатися з ризиками травмування, зокрема укусами або подряпинами, а також із можливим контактом із кров'ю та іншими біологічними рідинами тварин.

Забезпечення біологічної безпеки набуває глобального значення, що зумовлено інтенсифікацією міграційних процесів, кліматичними змінами, появою нових інфекційних агентів та ускладненням епізоотичної ситуації. Це, у свою чергу, актуалізує необхідність оновлення змісту професійної підготовки майбутніх ветеринарних фахівців відповідно до сучасних вимог біобезпеки та міжнародних стандартів охорони праці. У цьому контексті біологічна безпека виступає одним із базових елементів формування загальної культури безпеки у сфері ветеринарної медицини.

Водночас суттєвим викликом для системи професійної освіти є психофізіологічні навантаження, які безпосередньо впливають на рівень професійної надійності, якість виконання службових обов'язків та готовність здобувачів освіти до практичної діяльності. Професійна діяльність ветеринарного спеціаліста характеризується високою відповідальністю, необхідністю оперативного прийняття рішень, постійним емоційним напруженням і роботою в умовах стресових ситуацій.

Під час навчання здобувачі освіти стикаються зі складними клінічними випадками, агресивною або травмованою тваринною, виконанням інвазивних маніпуляцій та емоційно складними професійними ситуаціями. Основними чинниками психофізіологічного навантаження виступають підвищена емоційна відповідальність, страх помилки, ризик травмування, недостатній рівень практичного досвіду, значне навчальне навантаження, тривала концентрація уваги, фізичне виснаження та ненормований характер практичної діяльності.

Окремої уваги потребує проблема професійного вигорання, яке може

формуватися ще на етапі здобуття освіти. Тривале психоемоційне напруження призводить до зниження мотивації до навчальної діяльності, погіршення когнітивної концентрації, емоційного виснаження та підвищення ймовірності помилок під час виконання професійних завдань.

У ході проведеного дослідження встановлено, що підвищений рівень тривожності та емоційного напруження суттєво знижує якість дотримання вимог безпеки праці під час виконання професійних завдань. Зокрема, у здобувачів освіти частіше спостерігаються такі типові порушення, як недотримання встановлених алгоритмів виконання маніпуляцій, некоректне або нерациональне використання засобів індивідуального захисту, помилки під час роботи з обладнанням, а також часткове ігнорування вимог біобезпеки.

У зв'язку з цим сучасна система професійної підготовки майбутніх ветеринарних фахівців має бути спрямована не лише на засвоєння фахових знань і формування практичних умінь, але й на розвиток психологічної стійкості, навичок емоційної саморегуляції та готовності ефективно діяти в умовах стресових і непередбачуваних ситуацій. Формування психоемоційної стабільності виступає важливим чинником зниження ризику професійних помилок і підвищення рівня безпечної поведінки у майбутній професійній діяльності.

Емпіричне дослідження було проведено на базі закладу вищої освіти аграрного профілю серед здобувачів спеціальності Н6 «Ветеринарна медицина». Загалом у дослідженні взяли участь 48 студентів, які були розподілені на контрольну та експериментальну групи для забезпечення порівняльного аналізу результатів.

У межах проведеного дослідження застосовано комплекс взаємодоповнювальних методів, що дозволили всебічно проаналізувати особливості формування культури безпеки у здобувачів ветеринарної освіти. Зокрема, використано аналіз наукових джерел, анкетування, педагогічне спостереження, тестові методики, моделювання професійно-орієнтованих ситуацій, а також методи статистичної обробки отриманих результатів. Для експериментальної групи було запроваджено додаткові педагогічні впливи, серед яких інтерактивні тренінгові заняття, елементи кризового моделювання, програми розвитку психоемоційної стійкості, кейс-методика та інструменти оцінювання професійних ризиків.

Окрему увагу в дослідженні приділено недостатньо розробленому аспекту - впливу психоемоційного стану здобувачів освіти на рівень безпечної професійної поведінки під час виконання практичних ветеринарних маніпуляцій. На відміну від традиційних досліджень, у яких акцент переважно робиться на технічних, організаційних і санітарно-гігієнічних складових безпеки праці, у даній роботі розглянуто психологічні детермінанти професійної надійності майбутніх ветеринарних фахівців.

Встановлено, що під час практичної підготовки здобувачі освіти нерідко виконують професійні завдання в умовах підвищеного психоемоційного

навантаження. Його джерелами виступають страх травмування при контакті з агресивними тваринами, недостатній рівень практичних навичок, висока відповідальність за стан тварини, необхідність оперативного прийняття рішень у обмежений час, а також складні емоційно насичені ситуації (зокрема евтаназія тварин, тяжкі клінічні випадки, кровотечі та травматичні ураження). Додатковими стресогенними факторами є шумове навантаження, присутність великої кількості людей та вплив інших виробничих подразників.

З метою визначення впливу психоемоційного стану на рівень безпечної професійної поведінки здобувачів освіти було організовано педагогічне спостереження під час виконання ними практичних завдань. Додатково застосовувалися методи анкетування, самооцінювання рівня тривожності, а також аналіз характерних помилок, які допускали майбутні фахівці ветеринарної медицини у процесі виконання професійних операцій.

Отримані результати свідчать, що у студентів із підвищеним рівнем психоемоційного напруження частіше фіксуються порушення технологічної послідовності виконання маніпуляцій, недотримання окремих етапів алгоритмів безпечної роботи, некоректне використання засобів індивідуального захисту. Також спостерігається зниження концентрації уваги, погіршення координації рухів та схильність до імпульсивного прийняття рішень у ситуаціях професійної невизначеності.

Найбільша кількість помилок у процесі практичної підготовки фіксувалася під час виконання таких операцій, як фіксація великих тварин, проведення ін'єкцій, відбір біологічного матеріалу, робота з гострими інструментами, а також під час проведення лабораторних досліджень із біологічними зразками.

Аналіз отриманих даних показав, що у 62,5 % здобувачів освіти з високим рівнем тривожності спостерігалися порушення вимог безпечного виконання практичних маніпуляцій. У 37,5 % випадків виявлено некоректне застосування засобів індивідуального захисту, тоді як у 29,1 % респондентів зафіксовано помилки під час роботи з лабораторним обладнанням і гострими інструментами.

Під час моделювання стресових професійних ситуацій встановлено, що підвищене емоційне напруження негативно впливає на швидкість і якість прийняття рішень. Зокрема, в умовах обмеженого часу здобувачі освіти частіше порушували вимоги біобезпеки, пропускали окремі етапи дезінфекційних процедур або неточно оцінювали рівень професійного ризику.

З метою зменшення негативного впливу психоемоційного навантаження на професійну діяльність у межах експериментальної групи було впроваджено систему спеціально організованих психолого-педагогічних заходів. До них віднесено тренінгові заняття, спрямовані на розвиток стресостійкості, вправи для підвищення концентрації уваги, елементи кризового моделювання, відпрацювання алгоритмів дій у потенційно небезпечних умовах, а також міні-тренінги з формування навичок емоційної саморегуляції. Окремий акцент зроблено на командній роботі із розподілом професійних ролей у змодельованих виробничих ситуаціях.

Підвищену ефективність продемонструвало використання симуляційних сценаріїв, що передбачали раптову зміну умов професійної діяльності. Зокрема, студентам пропонувалися ситуації, пов'язані з агресивною поведінкою тварини, раптовим відключенням електропостачання, пошкодженням засобів індивідуального захисту або необхідністю оперативного реагування в умовах умовної епізоотичної загрози. Застосування таких підходів сприяло формуванню у здобувачів освіти навичок оперативної оцінки ризиків та прийняття обґрунтованих рішень у стресових професійних умовах.

Після реалізації комплексу зазначених заходів у здобувачів експериментальної групи відзначено позитивну динаміку у формуванні професійно важливих якостей. Зокрема, спостерігалось підвищення рівня уважності під час виконання практичних маніпуляцій, зменшення частоти допущених помилок, покращення дотримання вимог біобезпеки, а також зростання впевненості у виконанні професійних дій. Важливим результатом стало також формування та закріплення навичок емоційного самоконтролю.

Аналіз результатів експерименту засвідчив, що загальна кількість помилкових дій під час виконання практичних завдань зменшилася на 31,4 %, що свідчить про суттєве підвищення рівня професійної готовності здобувачів освіти до діяльності в умовах підвищеного ризику. Отримані дані підтверджують, що психоемоційний стан є вагомим структурним компонентом культури безпеки майбутніх фахівців ветеринарної медицини та потребує системного врахування в освітньому процесі.

В умовах сучасних воєнних викликів у зміст професійної підготовки було інтегровано елементи цивільного захисту та кризового реагування. Здобувачі освіти опрацьовували алгоритми евакуаційних дій, правила поведінки під час повітряної тривоги, порядок дій у разі виявлення вибухонебезпечних предметів, основи надання домедичної допомоги, а також принципи організації безпечної роботи у польових умовах.

Висновки Підсумовуючи результати дослідження, слід зазначити, що формування культури безпеки у майбутніх фахівців ветеринарної медицини є складним багатовимірним процесом, який потребує системного оновлення підходів до професійної підготовки здобувачів освіти. Зростання інтенсивності біологічних ризиків, підвищення рівня психоемоційного навантаження, а також вплив воєнних і техногенних факторів зумовлюють необхідність переорієнтації освітнього процесу на сучасні, інноваційно орієнтовані моделі навчання.

Отримані в ході експерименту результати засвідчили дієвість застосування інтерактивних освітніх технологій, тренінгових методик розвитку психоемоційної стійкості, а також елементів кризового моделювання. Їх комплексне використання сприяє підвищенню рівня сформованості культури безпеки, розвитку здатності до прийняття обґрунтованих рішень у стресових умовах та формуванню відповідального ставлення до професійної діяльності.

Перспективними напрямками подальших наукових розвідок визначено поглиблене дослідження впливу психоемоційного стану на рівень професійної

безпеки майбутніх фахівців, а також удосконалення методичних підходів до підготовки ветеринарних спеціалістів до роботи в умовах надзвичайних ситуацій та підвищених ризиків.

Автори підтверджують відсутність потенційного чи наявного конфлікту інтересів, який міг би вплинути на результати дослідження та публікації

Список використаної літератури

1. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII : станом на 12 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> (дата звернення: 29.05.2026 р.)
2. Травматизм на виробництві : статистичні дані / Державна служба статистики України. URL: [Державна служба статистики України](https://stat.gov.ua/) (дата звернення: 12.05.2026).
3. Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин : Закон України від 04.02.2021 № 1206-IX. URL: Законодавство України (дата звернення: 12.05.2026)
4. Геврик Є. О. Охорона праці у ветеринарній медицині : навч. посіб. / Є. О. Геврик. - Львів : Манголія, 2022. - 280 с.
5. Тереверко О. Культура охорони праці в документах МОП / О. Тереверко // Охорона праці. – 2010. – № 7. – С.22–26.
6. Савчук О.П. Життєзабезпечення здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану. *Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства: наукові горизонти та перспективи*: матеріали II наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Хмельницький: ХНТУ, 2025. Том 2. С. 482-485 <https://doi.org/10.5281/zenodo.15083674>
7. Love L., Patten T., Hofmeister E. H., Schoenfeld-Tacher R. M., McLaughlin A. C. The Veterinary Student Survey on Patient Safety Culture (VSSPSC): A Quantitative and Qualitative Exploration of American Veterinary Students' Perceptions of Patient Safety Culture // Journal of Veterinary Medical Education. 2025. Vol. 52, No. 4. P. 552–559. DOI: 10.3138/jvme-2024-0038
8. Закон України «Про ветеринарну медицину» від 25.06.1992 № 2498-XII.
9. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
10. ДСТУ ISO 45001:2019. Системи управління охороною здоров'я та безпекою праці. Вимоги та настанови щодо застосування. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2019.
11. Міжнародні стандарти охорони праці у ветеринарії: практичний посібник із впровадження ISO 45001/ за ред. О. В. Мельника. - Київ: Аграрна наука, 2023.-112 с.
12. International Labour Organization. Safety and health at the heart of the future of work. – Geneva: ILO, 2021.

Olena Savchuk,

PhD in Education, Associate Professor, Department of Information Technologies,
Odesa State Agrarian University, Odesa, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-0749-6833
email: alenska.od.ua@gmail.com

INNOVATIVE APPROACHES TO THE FORMATION OF A SAFETY CULTURE AMONG APPLICANTS FOR HIGHER EDUCATION IN THE SPECIALTY "VETERINARY MEDICINE"

Abstract

The article examines modern approaches to the formation of a safety culture among future veterinary medicine specialists in the context of the transformation of the professional environment, digitalization of education, and the growing level of occupational risks. The study analyzes the peculiarities of professional training of higher education students taking into

account current challenges related to biological, psychophysiological, technogenic, and military threats. The main hazardous factors of veterinary professional activity are identified, including contact with biological materials, the risk of occupational infection, work with aggressive animals, emotional overload, lack of practical experience, and the necessity of decision-making in crisis situations.

Special attention is paid to insufficiently studied aspects of safety culture formation, particularly the development of students' psycho-emotional resilience, prevention of professional burnout, readiness for professional activity under emergency conditions, and ensuring safe professional behavior during martial law. The expediency of applying a risk-oriented approach, interactive educational technologies, practice-oriented teaching methods, case-study technology, situational modeling, and elements of crisis training in the professional education of future veterinary specialists is substantiated.

The article presents the results of an experimental study on the effectiveness of implementing innovative methods of safety culture formation among students majoring in H6 "Veterinary Medicine". It has been established that the integrated combination of practical training, psychological support, stress-resistance training, and elements of civil protection contributes to increasing the level of safety culture formation, developing a responsible attitude toward professional activity, and reducing the number of mistakes made during practical veterinary procedures.

Keywords: *safety culture, veterinary medicine, occupational safety, biosafety, occupational risks, civil protection, psycho-emotional resilience.*

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2025). On labor protection: Law of Ukraine No. 2694-XII of October 14, 1992 (as amended September 12, 2025). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>
2. State Statistics Service of Ukraine. (2026). Occupational injuries: Statistical data. <https://www.ukrstat.gov.ua>
3. Verkhovna Rada of Ukraine. (2021). On veterinary medicine and animal welfare: Law of Ukraine No. 1206-IX of February 4, 2021. <https://zakon.rada.gov.ua>
4. Hevryk, Y. O. (2022). Occupational safety in veterinary medicine. Mahnoliia.
5. Tereverko, O. (2010). Labor protection culture in ILO documents. Okhorona Pratsi, 7, 22–26.
6. Savchuk, O. P. (2025). Life support of higher education students under martial law. In Modern strategies for sustainable development of the state and society: Scientific horizons and prospects (Vol. 2, pp. 482–485). Khmelnytskyi National Technical University. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15083674>
7. Love, L., Patten, T., Hofmeister, E. H., Schoenfeld-Tacher, R. M., & McLaughlin, A. C. (2025). *The Veterinary Student Survey on Patient Safety Culture (VSSPSC): A Quantitative and Qualitative Exploration of American Veterinary Students' Perceptions of Patient Safety Culture*. Journal of Veterinary Medical Education, 52(4), 552–559. <https://doi.org/10.3138/jvme-2024-0038>
8. Verkhovna Rada of Ukraine. (1992). On veterinary medicine: Law of Ukraine No. 2498-XII of June 25, 1992.
9. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). On education: Law of Ukraine No. 2145-VIII of September 5, 2017.
10. State Enterprise "Ukrainian Research and Training Center for Standardization, Certification and Quality". (2019). DSTU ISO 45001:2019. Occupational health and safety management systems — Requirements with guidance for use. UkrNDNC.
11. Melnyk, O. V. (Ed.). (2023). International occupational safety standards in veterinary medicine: Practical guide to ISO 45001 implementation. Ahrarna Nauka.

12. International Labour Organization. (2021). Safety and health at the heart of the future of work. ILO.

Стаття надійшла до редакції 19.07.2026
Стаття пройшла рецензування 19.08.2026
Стаття опублікована 30.09.2026